

УДК 336.64

Пасінович І.І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання
Львівського національного університету імені Івана Франка***Ясіновська І.Ф.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання
Львівського національного університету імені Івана Франка*

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем стану та розвитку підприємництва в Україні, зокрема на Львівщині. Дано оцінку окремим показникам діяльності підприємств Львівської області, визначено місце малих підприємств в економіці регіону. На основі проведеного аналізу підприємств в розрізі видів і масштабів діяльності визначено проблемні аспекти та перспективні напрями активізації підприємницької діяльності.

Ключові слова: підприємництво, малі підприємства, види економічної діяльності, фінансовий стан, регуляторна політика.

Пасинович И.И., Ясиновская И.Ф. РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ АКТИВИЗАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Статья посвящена исследованию актуальных проблем состояния и развития предпринимательства в Украине, в частности в Львовской области. Дана оценка отдельным показателям деятельности предприятий Львовской области, определено место малых предприятий в экономике региона. На основе анализа предприятий по видам и масштабам деятельности определены проблемные аспекты и перспективные направления активизации предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: предпринимательство, малые предприятия, виды экономической деятельности, финансовое состояние, регуляторная политика.

Pasinovich I.I., Yasinovska I.F. REGIONAL ASPECTS OF ENTERPRISE ACTIVATION

The article is dedicated to research of topical problems of state and development of entrepreneurship in Ukraine, in particular, in Lviv region. The evaluation of some indicators of enterprises activity is given, the position of small enterprises of economics in region is determined. On the basis of the given analysis of enterprises by types and ranges of activity, problematic aspects and perspective ways of activation of entrepreneurial activity are defined.

Keywords: entrepreneurship, small enterprises, types of economic activity, financial state, regulatory policy.

Постановка проблеми. Підприємництво – феномен ринку, невід'ємний елемент соціально-економічних відносин. Проблема дослідження підприємницької активності залишається актуальною як в економічному, так і соціальному вимірах. Характеристика підприємництва найповніше проявляється у функціонуванні малого і середнього бізнесу (МСБ), активізацію якого розглядають як ключовий фактор подолання кризи та подальшої модернізації економіки. Проблеми підприємництва складні, системні й багатогранні, вони постійно перебувають в полі зору науковців, підприємців-практиків, державних управлінців. Питання розвитку підприємництва сьогодні актуалізувались у зв'язку із переосмисленням моделі української економіки, визначенням пріоритетів її подальшого розвитку, структурної перебудови.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми функціонування і розвитку підприємницьких структур, у першу чергу малих підприємств, різносторонньо висвітлюють у своїх наукових працях Л.Д. Буряк, З.С. Варналій, М.М. Долішня, О.В. Кужель та ін. Ряд науковців зосереджують свою увагу на окремих аспектах бізнесу. Так, С.Б. Жарая досліджує вплив регуляторної політики держави на підприємницьку активність, розвиток малого бізнесу, О.С. Калущков – особливості розвитку малого та середнього бізнесу у світі, А.А. Левшук – роль, місце та значення малого бізнесу в Україні, В.О. Родіонов – важливість ефективного управління репутацією для забезпечення конкурентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Показники, які характеризують діяль-

ність підприємств і розвиток підприємництва, є динамічними і потребують постійного моніторингу. Це стосується як країни в цілому, так і її регіонів, галузевого зрізу та змін регуляторної політики. Тому моніторинг і оцінка показників діяльності суб'єктів підприємництва за даними офіційної статистики є актуальними та важливими.

Мета статті полягає у дослідженні показників діяльності підприємств Львівської області у галузевому розрізі, виокремивши малі і мікропідприємства, з тим щоб виявити проблеми та визначити перспективні шляхи розвитку й активізації підприємництва у регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна сьогодні переосмислює понад двадцятилітній шлях змін, шукає найбільш оптимальні моделі подальшого функціонування економіки; формується стратегія розвитку країни, аналізуються можливості й обґрунтовуються пріоритети. Незмінним залишається курс на побудову соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Як відомо, властивістю сучасного етапу економічного розвитку є становлення (для постсоціалістичних країн) і подальше вдосконалення (для розвинутих країн) змішаної економіки ринкового типу. Саме ринковий тип економічної організації суспільства, конкурентно-ринковий спосіб координації економічних процесів і прийняття рішень у межах національних економічних систем виявився найбільш перспективним. Він історично виправданий для країн, що обирають спосіб соціально-економічного розвитку. Об'єктивні переваги сучасної ринкової економіки такі: ефективне і переважно раціональне використання виробничих ресурсів, динамізм, конкурент-

ність, високі адаптаційні властивості щодо науково-технічного прогресу тощо. Ринковий механізм господарювання забезпечує свободу економічного вибору та взаємоузгодженість інтересів ринкових суб'єктів. Не менш важливі ознаки ринкової економіки – реалізація підприємницького потенціалу, мобілізація самостійної ініціативи суб'єкта господарювання. Підприємництво виступає рушійною силою соціально-економічного розвитку [1, с. 131].

Проблема дослідження підприємницької активності є актуальною як в економічному, так і соціальному вимірах. Прикладні аспекти дослідження підприємницької активності малого бізнесу в українському суспільстві передбачають соціологічний аналіз її реальних виявів як у соціокультурних, правових вимірах, так і щодо конкретних напрямів діяльності малих форм підприємництва. Серед таких аспектів слід виділити: вплив інституційних факторів на ефективність малого бізнесу; вплив ділового середовища на розвиток рівня підприємницької активності [2, с. 1].

Організаційний механізм формування ділової репутації підприємств – це сукупність способів і методів співпраці діяльності функціональних підрозділів підприємства, поєднаних на основі принципів для використання специфічного інструментарію з метою ефективного використання можливостей підприємства для забезпечення розвитку його ділової репутації [3, с. 65–66].

Підприємницька активність реалізується у різних сферах та в різних формах. Це зумовлює органічне поєднання в межах економічної системи великих, середніх і малих підприємств, а також самозайнятості. Особливості ведення бізнесу визначаються також галузевою приналежністю, яка впливає на розмір інвестованого капіталу, швидкість його обороту, наявність і доступність ресурсів, прибутковість діяльності та перспективи її розширення.

За даними Держстату України, станом на 01.01.2013 р. за розміром підприємства поділялись таким чином:

- великі підприємства (чисельність працівників перевищує 250 осіб і річний дохід понад 50 млн. євро) – 698 суб'єктів господарювання, або 0,04% від їх загальної кількості;
- середні підприємства (чисельність працюючих не більша за 250 осіб при річному доході до 50 млн. євро) – 20 550 одиниць, що складає 1,28% всіх суб'єктів господарювання;
- малі підприємства складають 98,68% господарюючих суб'єктів.

Як бачимо, з точки зору формально-статистичного підходу чисельність малих і середніх підприємств є домінуючою. Кількісно підприємств МСБ в Україні вже й так не менше, ніж у Євросоюзі, однак їхня кількість не переростає в якість і внесок в економіку залишається незначним. Якщо в середньому в Європі внесок малого і середнього бізнесу у ВВП становить майже 70%, то у нас він не досягає і 10%.

Роль та функції малого бізнесу з точки зору загальноекономічних позицій полягає не тільки в тому, що він є одним з найважливіших дійових факторів економічного розвитку суспільства, яке опирається на ринкові методи господарювання. Його важливою функцією є сприяння соціально-політичній стабільності суспільства, тобто він відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства та забезпечення власного добробуту [4, с. 95]. У розвинених країнах світу малий чи середній бізнес – це часто лише стадія зростання до масштабу великої повноцінної компанії, тоді як в Україні більшість малих підприємств ведуть бізнес суто для того, аби профінансувати власне життя, і не мають у планах розвитку своєї справи.

Сьогодні актуалізується порівняння України з іншими країнами, які мали подібні стартові умови і успішно пройшли шлях реформ. Показовим є порівняння України з Польщею. З 2005 по 2015 р. у західного сусіда, який активно розвивав малий і середній бізнес, ВВП на душу населення в доларах зріс на 74%, а в Україні за цей час – всього на 23%. У Словаччині зростання ВВП також забезпечувалось насамперед за рахунок малого і середнього бізнесу, різноманітних виробників меблів, деревообробної і харчової промисловості, переробки продуктів харчування. На даний час частка малого і середнього бізнесу у ВВП України складає 6%, тоді як у США – 50%, в Японії – 55%, у Франції – 62%. Навіть в Росії вона досягає 21%.

Тенденції розвитку підприємництва дослідимо на прикладі Львівської області. Для початку розглянемо розподіл підприємств Львівщини за окремими видами економічної діяльності (табл. 1).

Як бачимо, на підприємства вказаних видів діяльності припадає загалом 69,5% від загальної кількості підприємств Львівщини, водночас ними реалізовано 58,35%. Близько третини підприємств Львівщини функціонує у сфері торгівлі, понад 15% – у промисловості. При цьому промислові підприємства реалізували в 2013 р. 38,4% продукції підприємств області.

Аналізуючи дані про фінансові результати підприємств, бачимо, що негативне сальдо мають підприємства будівництва і тимчасового розміщення

Таблиця 1

Інформація про підприємства Львівської області у 2013 р. за окремими видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Кількість підприємств		Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг)		Фінансовий результат (сальдо), млн. грн.
	всього, од.	у % до загальної кількості	всього, млн. грн.	у % до загальної кількості	
Всього	18 762	100	131081,6	100	2667,8
Сільське, лісове та рибне господарство	1 332	7,1	4906,9	3,7	1107,8
Промисловість	2 855	15,2	50390,5	38,4	904,3
Будівництво	1 791	9,5	3849,9	2,9	-19,2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	5 295	28,2	5160,6	3,9	189,0
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	763	4,1	11299,6	8,6	74,4
Фінансова та страхова діяльність	155	0,8	226,3	0,17	21,1
Тимчасове розміщення й організація харчування	859	4,6	898,5	0,68	-89,2

й організації харчування. Така ситуація виглядає доволі дивно, оскільки саме ці сегменти ринку в області розвиваються найбільш активно.

Важливе значення має розподіл підприємств за розмірами (табл. 2).

Дані таблиці 2 свідчать, що для Львівщини нехарактерні великі підприємства, найбільше їх у промисловості (0,6%). У всіх інших видах діяльності понад 90% – це малі підприємства. Водночас на великі підприємства у 2013 р. припадало 34,4% всієї реалізованої продукції області, у той час як на малі – лише 19,8%. Якщо мікропідприємства складають 80,3% чисельності всіх підприємств, то на них припадає лише 6,6% реалізованої продукції.

Однак це не применшує ролі малих підприємств в економіці області. Важлива функція малих підприємств, особливо в періоди нестабільності, – це соціальна, саме вони створюють робочі місця, дають можливість реалізувати нові ідеї та підприємницький хист. За умови вдосконалення регуляторної політики, зменшення адміністративних перешкод, збільшення доступності кредитних ресурсів економічна вага малих і середніх підприємств неодмінно зростатиме, вони дістануть імпульс для розвитку і розширення. Відмітимо той факт, що експерти радять українському уряду фінансово підтримати молоді зростаючі компанії, які пропонують «проривні бізнес-стартапи» (інноваційні бізнес-проекти).

Середні підприємства за кількістю переважають у промисловості, а за обсягами реалізації – у будівництві.

Фінансовий результат підприємств Львівщини за 2013 р. показано таблиці 3.

Отже, як бачимо з даних таблиці 3, відсутня пряма залежність між розміром підприємства та рівнем його прибутковості. В проаналізованих видах діяльності більшість діючих підприємств отримують прибутки в результаті своєї діяльності. Негативно оцінюємо той факт, що третина торговельних підприємств Львівщини є збитковими, ще більше збиткових підприємств є в галузі тимчасового розміщування й організації харчування.

Важливим індикатором надійності підприємств, ефективності їх менеджменту є фінансовий стан підприємств. Одночасно стійкий фінансовий стан визначає надійність співпраці з ринковими контрагентами та перспективи розвитку підприємства. Під фінансовим станом суб'єкта підприємництва розуміють ступінь його забезпеченості фінансовими ресурсами для здійснення господарської діяльності, а також своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Фінансовий стан підприємства характеризується цілим комплексом взаємопов'язаних показників, насамперед розміром, складом і структурою його активів, власного капіталу і зобов'язань, відповідні співвідношення яких

Таблиця 2

Розподіл підприємств Львівської області за розмірами та окремими видами економічної діяльності й обсягами реалізованої ними продукції у 2013 р.

Вид економічної діяльності	Розподіл підприємств за розмірами, %				Розподіл обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг), %			
	великі	середні	малі	у т.ч. мікро п-ва	великі	середні	малі	у т.ч. мікро п-ва
Всього	0,1	4,7	95,2	80,3	34,4	45,8	19,8	6,6
Сільське, лісове та рибне господарство	–	4,4	95,6	86,3	–	74,1	25,9	8,1
Промисловість	0,6	11,6	87,8	64,3	58,8	33,3	7,9	1,5
Будівництво	–	4,1	95,9	75,9	–	47,2	52,8	14,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,1	2,7	97,2	85,1	11,9	61,2	26,9	9,6
Транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність	0,3	6,7	93,0	72,1	*	*	11,8	3,7
Фінансова та страхова діяльність	–	1,3	98,7	83,9	–	*	*	31,9
Тимчасове розміщування й організація харчування	–	4,0	96,0	83,0	–	67,9	32,1	13,1

* Інформація конфіденційна відповідно до Закону України «Про державну статистику»

Таблиця 3

Фінансові результати підприємств Львівської області за розмірами та окремими видами економічної діяльності у 2013 р.

Вид економічної діяльності	Розподіл підприємств, які одержали прибуток, у % до загальної кількості підприємств				Розподіл підприємств, які одержали збиток, у % до загальної кількості підприємств			
	великі	середні	малі	у т.ч. мікро п-ва	великі	середні	малі	у т.ч. мікро п-ва
Всього	72,0	63,6	64,9	64,8	28,0	36,4	35,1	35,2
Сільське, лісове та рибне господарство	–	72,4	79,9	80,0	–	27,6	20,1	20,0
Промисловість	68,8	58,1	62,7	63,6	31,3	41,9	27,3	36,4
Будівництво	–	65,7	61,3	60,1	–	34,3	38,7	39,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	66,7	65,5	66,7	66,1	33,3	34,5	33,3	33,9
Транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність	100	54,2	62,4	63,3	–	45,8	37,6	36,7
Фінансова та страхова діяльність	–	100	60,9	59,5	–	–	39,1	40,5
Тимчасове розміщування й організація харчування	–	43,8	60,6	62,3	–	56,3	39,4	37,7

обумовлюють фінансову стійкість, платоспроможність та ефективність використання економічного потенціалу підприємства.

Результати експрес-аналізу фінансового стану підприємств станом на кінець 2013 р. відображена в таблицях 4, 5.

Як бачимо з таблиці 4, співвідношення між необоротними і оборотними активами є типовим для певних сфер діяльності – необоротні активи переважають у промисловості, ресторанному і готельному бізнесі, мобільні активи домінують у торговельних підприємств. Висока частка оборотних активів означає менший ризик інвестицій у майно підприємства, його вищу ліквідність і кредитоспроможність. Значна частка необоротних активів є свідченням «важкої» структури майна, великих постійних витрат і високу чутливість доходів господарюючого суб'єкта до зміни попиту.

Малі підприємства, як правило, мають більш мобільну структуру майна і функціонують у нефондистких галузях. Малі підприємства традиційно відчують проблеми у доступі до капіталу, для них невідомими є високі банківські відсотки за кредитами, найчастіше вони не мають ліквідної застави. Саме тому більшість малих підприємств потребують державної підтримки, без якої ускладнений їх розвиток і розширення діяльності.

При аналізі фінансового стану підприємств суттєвим є не лише розмір мобільних активів, а й їхня структура. У більшості підприємств мають місце значні розміри дебіторської заборгованості, що відволікає кошти з господарського обороту. Розмір заборгованості у розрахунках з дебіторами упродовж 2013 р. збільшився на 11%. Борги у розрахунках за товари, роботи, послуги склали більше половини обсягу дебі-

торської заборгованості, а на розрахунки з бюджетом припадає 5%. Заборгованість суб'єктів господарювання області перед кредиторами протягом року збільшилась більш, як на 5%. Кредиторська заборгованість перевищує дебіторську заборгованість на 22,6%.

Коефіцієнт мобільності показує частку оборотних активів у майні підприємства. Коефіцієнт мобільності активів підприємств Львівщини у 2013 р. становить 0,45. Значення даного коефіцієнта, цілком природно, значно різняться в залежності від виду економічної діяльності. Чим тривалішим є виробничий цикл підприємств певної галузі, чим повільніше обертаються кошти, тим менша частка оборотних активів в них.

Коефіцієнт поточної ліквідності дозволяє виявити, наскільки поточні активи покривають поточні зобов'язання підприємства; він характеризує бажану платоспроможність на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту всіх оборотних активів. Обчислене значення даного коефіцієнта вказує на те, що підприємства Львівщини здатні погасити свої поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів. Причинами зниження платоспроможності підприємств є зменшення обсягів виробництва і реалізації продукції, значне відволікання грошових коштів у дебіторську заборгованість і понаднормативні запаси. Погіршення платоспроможності спровокували і макроекономічні чинники, такі як економічна криза, падіння платоспроможного попиту, високий рівень інфляції, високий податковий тиск тощо.

Коефіцієнт автономії, нормативне значення якого складає 0,5, для підприємств Львівської області дещо нижчий – 0,42. Таким чином, 42% загальних джерел фінансування діяльності підприємств Львів-

Таблиця 4

Інформація про структуру активів і пасивів підприємств Львівщини

	Валюта балансу, млн. грн	Складові активу, %		Складові пасиву, %	
		Необоротні активи	Оборотні активи	Власний капітал	Поточні зобов'язання
Всього	150006,0	55,0	44,9	41,7	39,8
Сільське, лісове та рибне господарство	9539,2	24,5	75,5	48,7	32,5
Промисловість	49545,3	53,7	46,3	35,5	46,2
Будівництво	7996,7	42,8	56,9	11,1	54,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	23041,7	17,3	82,7	11,8	78,1
Транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність	18863,7	70,7	29,3	72,4	16,6
Фінансова та страхова діяльність	1301,5	36,2	63,5	53,8	31,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	2306,2	64,5	35,5	35,1	36,8

Таблиця 5

Показники фінансового стану підприємств Львівщини на кінець 2013 р.

	Індикатори фінансового стану				
	Коефіцієнт мобільності	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансової стійкості	Розмір власних оборотних коштів
Всього	0,45	1,130	0,42	0,602	-20017,4
Сільське, лісове та рибне господарство	0,75	2,323	0,49	0,675	+2315,9
Промисловість	0,46	1,003	0,36	0,538	-8977,1
Будівництво	0,57	1,036	0,11	0,451	-2533,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,83	1,059	0,12	0,219	-1270
Транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність	0,29	1,763	0,72	0,834	+332,3
Фінансова та страхова діяльність	0,64	2,012	0,54	0,684	+229
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,36	0,963	0,35	0,632	-678,2

ської області становить їх власний капітал. Даний показник характеризує можливість підприємства виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок використання власних активів, його незалежність від позикових джерел. Чим нижче значення коефіцієнта, тим вище ризик неплатоспроможності.

Коефіцієнт фінансової стійкості має бути в інтервалі від 0,8 до 0,9. Значення даного показника для підприємств Львівщини склало 0,60 у 2013 р., тобто здатність підприємств до негайного виконання всіх своїх зобов'язань є меншою оптимального показника, але не критичною.

Отже, фінансовий стан підприємств Львівської області загалом є задовільним, немає відчутної різниці між ключовими індикаторами в розрізі галузей і сфер діяльності. Вирішити глибинні проблеми сектора МСБ, який домінує у Львівській області, вивести їх на якісно новий виток розвитку можливо не стільки на рівні регіону, скільки на загальнодержавному рівні.

Міністерство економіки України десятиліттями було відомством, яке стояло на сторожі інтересів великих підприємств – металургів, хіміків, машинобудівників. Як наслідок, Україна поступово перетворювалась на відсталу в економічній площині державу, яка експортує в основному сировину. Ключова ідея підготовленої міністром Айварасом Абромавічусом стратегії економічного розвитку України під назвою «Шлях до процвітання» – погіснити фінансово-промислові групи і дати дорогу саме малому і середньому бізнесу.

У рейтингу Індексу економічної свободи, який визначається міжнародними експертами Heritage Foundation, у першій десятці знаходяться саме адепти масового підприємництва – Естонія та Ірландія. Причому ірландці подолали шлях до процвітання всього за 20 років – зі середини 1980-х до середини 2000-х років, а прибалти – взагалі за 10 років після розпаду СРСР.

Серед основних напрямів активізації підприємництва є удосконалення облікової, податкової та інноваційної політики в даній сфері. Це забезпечить еволюційну структурну перебудову економіки, максимізацію економічного зростання, підвищення організаційної ефективності використання людських та інших національних ресурсів [4, с. 96].

Висновки. Малий та середній бізнес є невід'ємною складовою ринкової економіки, в розвинених країнах він довів свою ефективність, так як характеризується пластичністю виробництва, динамічністю, раціональними формами управління, а також формує основу середнього класу – прошарок підприємців-власників.

Економічний ландшафт Львівської області представлений переважно непромисловими підприємствами, хоча саме на промисловість припадають

найбільші обсяги реалізації продукції. Негативно оцінюється від'ємне сальдо фінансових результатах по найбільш поширених видах діяльності – будівництво, тимчасове розміщування й організація харчування. Майже всі види економічної діяльності Львівщини представлені саме малими підприємствами, хоча їх внесок у реалізацію продукції залишається незначним. Переважна більшість малих підприємств – це мікропідприємства.

Подальший розвиток сектора МСБ – покращення якісних показників роботи, нарощування потенціалу й розширення діяльності. Досягнути цього можливо за модернізації державної регуляторної політики, її лібералізації.

Регуляторна політика держави повинна бути спрямована на вдосконалення нормативно-правової бази розвитку підприємництва в Україні шляхом максимального спрощення процедури державної реєстрації та зняття з реєстру суб'єктів підприємницької діяльності, застосування гнучких форм обліку та оподаткування, стимулювання розвитку інноваційних форм зайнятості, використання можливостей малого бізнесу щодо заповнення малоефективних для великого бізнесу економічних сфер, підтримки впровадження екологічно чистих та енергозберігаючих технологій, надання кредитів для започаткування та ведення власного бізнесу.

Пріоритетний розвиток малого і середнього бізнесу не повинен супроводжуватись нехтуванням промисловості, у тому числі й на Львівщині, адже вже сформувалась відповідна інфраструктура, є сировинна база для роботи промислових підприємств, які забезпечують роботою тисячі людей. Тут важливо знайти баланс – між соціальною і економічною ефективністю, між сьогоденними вигодами і перспективними можливостями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Камушков О.С. Розвиток малого та середнього бізнесу у світі / О.С. Камушков // Вісник Академії митної служби України. Серія «Економіка». – 2013. – № 1. – С. 130–134.
2. Жарая С.Б. Підприємницька активність та тенденції державного впливу на розвиток малого бізнесу / С.Б. Жарая // Державне управління: теорія та практика. – 2012. – № 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutr_2012_2_15.pdf.
3. Родіонов В.О. Управління репутацією для забезпечення конкурентоспроможності підприємств малого і середнього бізнесу регіону / О.В. Родіонов // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2012. – № 1. – С. 65–71.
4. Левшук А.А. Роль малого бізнесу в економіці України / А.А. Левшук // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2013. – № 1. – С. 93–96.
5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>.